

Michael MARTENS, **Vatra u vatri. Ivo Andrić – jedan europski život**, Ljevak, Zagreb, 2020., 425 str.

Njemački pisac i novinar (dopisnik Frankfurter Allgemeine Zeitunga za područje jugoistočne Europe) Michael Martens objavio je 2019. godine u Njemačkoj knjigu pod nazivom *Im Brand der Welten: Ivo Andrić. Ein europäisches Leben*, koja je već 2020. godine objavljena u hrvatskom prijevodu pod naslovom *Vatra u vatri. Ivo Andrić – jedan europski život*. Djelo na 425 numeriranih stranica opisuje život jedinog našeg nobelovca koji je za sobom ostavio složen trag, trag koji Martens nastoji pojasniti, protumačiti, približiti i predstaviti čitateljstvu njemačkog govornog područja.

Knjiga se sastoji od četiriju velikih dijelova: »Plameni cvjetovi Europe« (11–90), »Zvuci rata« (91–224), »Drug Ivo« (225–324) i »Most nad ćuprijom« (325–390) u kojima autor opisuje Andrićev život. Izdanje započinje »Sadržajem« (5–6) iza kojeg slijedi »Predgovor hrvatskom izdanju« (7–8) Dubravke Zime.

Prvi dio »Plameni cvjetovi Europe« (11–90) sastoji se od sedam dijelova. Prvo poglavlje naslovljeno »Bogovi i duhovi« (11–21) uvodi nas u povijesni ambijent ocrtavajući prostorni i duhovni ambijent u kojem je 1892. rođen Ivo Andrić. »Očevi i oci« (22–27) otkriva poteškoću jugoistočnih europskih prostora: manjak povijesnih izvora, tj. riječima jednog povjesničara koje prenosi Martens: »više se zna o psiću pape Pija II. nego o nekim balkanskim vojskovođama«. Slična je situacija s obitelji Andrić jer podanici carigradskog sultana iz državnih zapisa ne mogu toliko dobro upoznati svoje porijeklo kao podanici bečkog cara. »Sava, raka, tikataka« (28–39) uvodi nas s nekoliko legendarnih crtica u prostor Višegrada i njegova mosta, čiju je gradnju naložio veliki vezir Mehmed-paša Sokolović, rodom »iz kršćanskog sela kod Višegrada« da bi čitatelja kratko uveo u Andrićevo rano djetinjstvo i upoznao ga s činjenicom da je njegovo krsno ime Ivan. Nastavak školovanja Andrić je nastavio u Sarajevu te se dio »Sarajevo« (40–55) upravo time i bavi: njegovim gimnazijskim danima koji mu do duboke starosti ostaju u nemilom sjećanju. »Plameni cvjetovi Europe« (55–63), poglavlje koje je dalo ime prvom dijelu, opisuje Andrićev život uoči Prvog svjetskog rata, ističući da je već kao sarajevski gimnazijalac 1911. doživio objavljivanje jednog svog pisanog uratka, iako njegovo prvo objavljeno djelo ima »svega jedanaest redaka«. Početak studija obilježen je zdravstvenim problemima te će krhko zdravlje i slaba tjelesna konstitucija postati njegove trajne karakteristike. Dva semestra studija završava u »nevoljenom Zagrebu« te se najzad nađe u prijestolnici – Beču. Naraciju o Andrićevim studijskim danima autor nastavlja poglavljem »Krakov« (64–69). Stranice tog poglavlja donose neke od najsretnijih Andrićevih dana; one koje je kao student proveo na drevnom poljskom sveučilištu, razvijajući »cjelovito zanimanje za poljske žene«, što će tijekom dvadesetih godina rezultirati ljubavnom aferom sa ženom Gustava Krkleca. »Udar groma« (70–78) opisuje događaje vezane uz atentat na nadvojvodu Franju Ferdinanda. Premda se »pokreće mašinerija« rata dotad neviđenih razmjera, Andrić te dane pamti kao »najbolji deo života«. »Ćelija 115« (79–90) je poglavlje u kojemu je prikazano Andrićevo iskustvo političkog zatvorenika od kolovoza 1914. do srpnja 1917., kad je car Karlo I. Austrijski »proglasio amnestiju za političke zatvorenike«. Drugi dio »Zvuci rata« (91–224) sadrži 18 poglavlja koja oslikavaju Andrićev život od travnja 1918. do svibnja 1941. Poglavlja »Samo da je Jugoslavija« (91–98) i »U Beo-

grad! U Beograd!« (99–111) informiraju čitatelja o nekim važnijim društvenim gibanjima i stanjima nakon završetka Prvoga svjetskog rata te o početku Andrićeve karijere u svijetu, tada, unutarnje državne politike. »New York, Rim, Bukurešt, Trst« (112–123) i »Austrija« (124–131) upućuju nas u prve Andrićeve diplomatske dane: od onih u Rimu, gdje je djelovao u »veleposlanstvu pri Svetoj stolici«, preko onih u Bukureštu, gdje je sudjelovao u pripremama kraljevskog posjeta, do Trsta, gdje je položio »prijemni ispit za diplomatsku službu« i Graza, gdje je ispunio zakonski uvjet za obnašanje više diplomatske službe – završio je fakultet. »Slobodni zidar« (132–135) poglavlje je koje nas upoznaje s diplomatskom, literarnom i masonskom karijerom Ive Andrića. Prve dvije su u sigurnom usponu, dočim je treća naglo prekinuta uslijed ljubavne afere s Mirjanom Krklec, suprugom Gustava Krkleca. »Marseille, Pariz« (136–139) i »Yo lo ví. (Y esto también)« (140–147) poglavlja su u kojima posljednji put susrećemo Ivana Andrića koji za sebe, nakon tetkine smrti, tvrdi: »Više nemam nikog od svojih.« Andriću će službovanje na Iberskom poluotoku biti najradosnije, tj. Španjolsku je cijenio više od svih ostalih država u kojima je diplomatski djelovao. »Igra graničara« (148–150) odvodi nas u vrlo žalosne, »teške i mračne« dane Andrićeve službovanja u Bruxellesu, da bi nas već za koju stranicu poglavlje »Ubojstva i ubojice« (151–156) odvelo putem Andrićeva »hodočašća Goetheovim stopama« i njegovom povratku u Beograd – grad u kojemu postaje sve poznatijim i kao književnik čije je djelovanje u P.E.N.-u obilježeno diplomatskom službom i sposobnošću izbjegavanja sukoba. U poglavlju »Ministar Andrić« (157–161) pratimo uspon Andrića do eminentnog mjesta onodobne europske diplomacije, da bi u narednom poglavlju, »Zavadi pa vladaj« (162–166), autor konstatirao: »Andrić nije bio ispred svojega vremena, nego je u cijelosti bio njegovo dijete – i onda kad je to vrijeme bilo ružno.« Poglavlja »Hitlerove ruke« (167–173), »Trgovina oružjem« (174–184), »Intarzije« (185–188), »U mreži« (189–192), »Zvukovi rata« (193–196), »Nadzor nad Solunom« (197–208) i »Puč« (209–219) opisuju Andrićevo djelovanje u Berlinu, od početnih susreta do objave rata između Njemačke i Jugoslavije. Autor lakonski zaključuje: »Andrićeve misije u Berlinu nije uspjela.« »Interniran« (220–223) je poglavlje u kojemu pratimo Andrićev povratak u Beograd usred Drugoga svjetskog rata.

Treći dio naslovljen »Drug Ivo« (225–324) stavlja pred čitatelja složeno razdoblje Andrićeve života: ono za vrijeme FNRJ, odnosno SFRJ, nakon proglašenja novog ustava 1963. godine. Prvo poglavlje znakovito nazvano »Pisati i šutjeti« (227–240) opisuje status Andrića kao gospodina u zrelim godinama koji je ostvario značajnu spisateljsku karijeru, ali koji i dalje treba oprezno odvagivati svoj položaj spram moćnika, političkih, vojnih i gospodarskih, u godinama kad je bio član Komunističke partije Jugoslavije. Drugo poglavlje trećeg dijela naslovljeno je »O sreći u ratnim vremenima« (241–245) te zajedno s narednim poglavljem »Što su radili Jugoslaveni dok je njihov klasik pisao« (246–257) opisuje zanimljivu svakodnevicu Ive Andrića tijekom Drugoga svjetskog rata. Marljivo pišući, nekad tjednima bez napuštanja stana, Andrić je dio akumuliranih zabilježaka usustavio i oblikovao u neka od svojih najpoznatijih djela: *Travnička hronika*, *Na Drini ćuprija*, *Gospodica*. Poglavlja »Drug Ivo« (258–272), »Prokleti slon« (273–280), »Brak« (281–289) i »Brakovi« (290–296) uvode nas u Andrićev život i djelovanje nakon uspostave nove vlasti 1945. godine i kako uspijeva narednih godina izbjeci utamničenju i

smrtnoj presudi (lažne optužbe i službovanje u neprijateljskom režimu su dvije najveće) te se najzad naći u braku. »Što nas briga za Višegrad« (297–304), »Štokholmska tombo-la« (305–313) i »Slava« (314–324) tri su poglavlja u kojima autor čitatelja upoznaje s rastućim ugledom Ive Andrića u inozemstvu i dobivanjem Nobelove nagrade za književnost 1961. godine.

Četvrti dio »Most nad ćuprijom« (325–390) posljednji je dio knjige u kojemu autor prati Andrića: sada u njegovu novom, kontemplativnom, životu kojem se posvećuje nakon dobivanja Nobelove nagrade, a opisan je u poglavlju »Doba žetve« (325–332). »Ono što se naziva otpadnikom« (333–338) donosi izvještaj o osmanskome vojskovođi Omer-paši Latasu, a autoru služi kao uvod u poglavlje »Kasna berba« (339–347) u kojem je opisan razvoj romana »čije objavljivanje Andrić nije doživio«, a čiji je glavni lik upravo Omer-paša Latas. »Žena koje više nema« (348–349) poglavlje je u kojem Andrića upoznajemo kao udovca, a poglavlje »Rituali (Carbo animalis)« (350–355) opisuje njegovu »gustu mrežu pravila i navika« koje je uveo nakon smrti svoje supruge Milice Babić. Poglavlja »Starost« (356–357), »Sve posljednji put« (368–369) opisuju zadnje razdoblje Andrićevega života, razdoblje koje je privedeno kraju »13. ožujka 1975., u jedan i petnaest ujutro«. Završna dva poglavlja »Most nad ćuprijom« (370–381) i »Jedan europski život« (382–390) opisuju Andrićev postumni utjecaj, tj. utjecaj koji njegovo pisano djelo, ali i njegov u mnogočemu nedovoljno istražen lik, i dalje imaju na prostoru jugoistočne Europe, prostoru koje je sjecište jezika, pisama, vjera i politika.

»Napomene« (391–392) donose svrhu i cilj pisanja ove knjige: »pokušaj približavanja jednomu čovjeku i njegovu vremenu«. »Zahvale« (393–394), popis osoba koje su autoru pomogle prilikom pisanja knjige, tj. prilikom pribavljanja i prevođenja građe, a »Pogovor« (395–402) knjige potpisuje Miljenko Jergović. »Popis izvora i literature« (403–416) osobito je bogatstvo ove knjige jer autor stavlja pred nas obilje bibliografskih jedinica kojima se koristio prilikom pisanja. Naveo je šest stavaka u skupini dokumenti/arhivski izvori, četiri izvorna djela na originalnom jeziku, 27 izvornih djela u prijevodu, 16 govora, rukopisa, bilježnica i dnevnika, 23 pisma, 77 novinskih članaka, 242 jedinice ostale literature i tri intervjua. Knjiga završava »Izvorima fotografija« (417–418), »Kazalom« (419–424) te kratkom »Bilješkom o autoru« (425).

Vatroslav Siketić